

ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2019 - Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ – 10 ΙΟΥΝΙΟΥ 2019

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ: ΒΕΒΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ, ΣΙΧΛΙΜΙΡΗ ΣΤΑΣΙΝΗ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΒΑΣΩ, ΘΕΟΧΑΡΗ
ΘΕΟΔΟΣΙΑ, ΚΟΛΙΑΛΗΣ ΘΑΝΟΣ, ΜΑΤΖΟΡΑΚΗ ΣΠΑΡΤΗ, ΜΗΛΑΣ ΚΩΣΤΑΣ, ΜΟΡΦΟΠΟΥΛΟΥ ΒΑΝΕΣΣΑ,
ΠΑΤΣΟΥΡΑ ΣΟΦΙΑ, ΠΕΤΡΟΥΤΣΟΥ ΒΙΟΛΕΤΤΑ, ΧΑΪΝΤΟΥΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

A1.α. Λάθος

Σωστό

Σωστό

Λάθος

Σωστό

A1. β. 1) «ἄτε ... ὁ Ἐπιμηθεύς ἔλαθεν αὐτόν καταναλώσας»

2) «ἔρχεται ... νομῆν»

3) «Ἀπορία οὖν σχόμενος ... εὗροι»

4) «Τῇ δέ ... εἰσελθεῖν / πρὸς ... ἦσαν»

5) «καὶ ἐκ τούτου ... εὐπορία γίγνεται»

B.1. Με τη φράση «οὐ πάνυ σοφός ... Ἐπιμηθεύς», που αποτελεί **σχῆμα λιτότητας**, ο σοφιστής αναφέρεται στην απειρισκεψία του Επιμηθέα που αποδίδεται στην πνευματική του κατωτερότητα, καθώς μόνο έτσι μπορεί να εξηγηθεί το σοβαρό του σφάλμα, να αφήσει δηλαδή τον άνθρωπο χωρίς κανένα εφόδιο. Αυτό άλλωστε δηλοῖ και η ετυμολογία του ονόματός του: ἐπί + μῆτις ἢ μῆδος, πρόκειται δηλαδή για απερίσκεπτο, επιπόλαιο, παρορμητικό, ἁμαρτίνοο και ὀψίνοο, αὐτόν που πρώτα ενεργεῖ και μετά σκέφτεται. Από τη στιγμή λοιπόν που ο άνθρωπος δε διαθέτει φυσικά μέσα αυτοσυντήρησης η επιβίωσή του δεν εξαρτάται από τη φύση, αλλά από τον ἴδιο. Ο άνθρωπος, λόγω της φυσικής του ἔνδειας, αναγκάζεται να αναζητήσει τον πόρο, τη διέξοδο, τη λύση του προβλήματος και την υπέρβαση της δυσκολίας. Αυτό δηλώνεται και με την τριπλή επανάληψη: ἠπόρει, ἀποροῦντι, ἀπορία. Στο σημείο αυτό ολοκληρώνεται η επιμηθεϊκή φάση του μύθου με το ανθρώπινο γένος να μένει **ἀκόσμητον**. Αξιοσημείωτο είναι πως η κατανομή των εφοδίων από τον Επιμηθέα εξυπηρετεῖ ἄριστα την οικονομία του μύθου, προωθώντας την πλοκή και την εξέλιξή του.

B.2. Ο Προμηθέας, προκειμένου να επανορθώσει το σφάλμα του Επιμηθέα κλέβει «τὴν ἔντεχνον σοφίαν σύν πυρί» και τη χαρίζει στους ανθρώπους. Το επίθετο ἔντεχνος υποδηλώνει αὐτόν που εἶναι μέσα στα ὅρια της τέχνης, τον ἔμπειρο, τον ἐπιδέξιο. Η «**ἐντεχνος σοφία**» εἶναι αὐτή που ἐμπεριέχει την τέχνη, η σοφία που

συμπορεύεται με την τέχνη. Αρχικά η έννοια της σοφίας έχει κυρίως να κάνει με τη δεξιότητα και την εμπειρία σε κάποια τέχνη, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη μεταλλουργία, την ιατρική. Ο προσδιορισμός «έντεχνος» επιτρέπει στον Προμηθέα να διευκρινίσει εδώ πως εννοεί αυτού του είδους τη σοφία κι όχι αυτή που συνδέεται με τη γνώση των επιστημών και τη φιλοσοφία. Η «έντεχνος σοφία» λοιπόν είναι η τεχνογνωσία, οι τεχνικές γνώσεις αυτό που σήμερα ονομάζουμε τεχνολογία. Ως προς τις καλές τέχνες η έντεχνος σοφία δε σχετίζεται με τη σύλληψη της ιδέας ενός έργου, αλλά με τη χρήση τεχνικών γνώσεων και εργαλείων για τη δημιουργία του.

Η κλοπή της φωτιάς ήταν απαραίτητη καθώς η γνώση των τεχνών δεν θα μπορούσε αυτή καθ' αυτή να εφαρμοστεί χωρίς το πυρ («ἀμήχανον γάρ ἦν ἄνευ πυρός αὐτήν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμην γενέσθαι»), καθώς η φωτιά αποτελεί την πρώτη μεγάλη πηγή ενέργειας που έμαθε να χρησιμοποιεί ο άνθρωπος.

Η σημασία της «έντεχνου σοφίας» υπήρξε καθοριστική για την πρόοδο του ανθρωπίνου γένους, καθώς οι τεχνικές γνώσεις αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη του τεχνικού και στη συνέχεια του πνευματικού πολιτισμού. Μέσα από το δώρο του Προμηθέα ο άνθρωπος βγήκε από το στάδιο του πρωτογονισμού και εισήλθε στην ιστορία. Ο Τιτάνας κλέβοντας τη φωτιά και αψηφώντας τις άλογες και αυθαίρετες αποφάσεις του Δία εκφράζει και ενισχύει την ορθολογική πίστη του ότι ο άνθρωπος μπορεί με τη γνώση να κυριαρχήσει στη φύση, να την αλλάξει και να καλυτερέψει τη ζωή του.

Η κατάκτηση των τεχνικών γνώσεων συνδέεται με την ανάπτυξη των τεχνικών δεξιοτήτων, την οργάνωση της εργασίας, με την επινόηση συμβολικών συστημάτων επικοινωνίας (όπως γλώσσα, γραφή, αρίθμηση) και με την κατασκευαστική ικανότητα του ανθρώπου (κατασκευή σπιτιών, εργαλείων). Επίσης, με την καλλιέργεια της γης αλλά και την αγωγή, καθώς οι κατακτήσεις αυτές επιδρούν στη φύση του ανθρώπου και τον οδηγούν στον έλεγχο των παθών.

Η κλοπή των δώρων από το εργαστήριο του Ηφαίστου (πρακτική γνώση) και της Αθηνάς (θεωρητική γνώση) που ήταν προσβάσιμο στον Προμηθέα, σε αντίθεση με την ακρόπολη του Δία, συμβολίζει τη μετάβαση του ανθρώπου από τις βιολογικές εξαρτήσεις στην αναζήτηση της αυτονομίας. Έτσι, ο άνθρωπος βγαίνει από το ζωώδες στάδιο του πρωτογονισμού και εισέρχεται στον πολιτισμό. Οι τεχνικές γνώσεις και η φωτιά παρουσιάζονται ως δώρα του Προμηθέα για να τονιστεί η μεγάλη τους αξία για την πρόοδο και εξέλιξη του ανθρώπου. Ίσως, επίσης, παρουσιάζονται ως δώρα, και όχι ως ανακαλύψεις του ανθρώπου, ως ένδειξη σεβασμού προς τους θεούς.

Σε αντίθεση με την «έντεχνον σοφίαν» η πολιτική τέχνη παρουσιάζεται απρόσιτη στον Προμηθέα και κατ' επέκταση, στον άνθρωπο. Ο Προμηθέας δεν μπόρεσε να κλέψει την πολιτική τέχνη, καθώς δεν του επιτρεπόταν η είσοδος στην

ακρόπολη, την κατοικία του Δία και επιπλέον οι φύλακες του Δία, το Κράτος και η Βία, ήταν φοβεροί («τῷ δέ Προμηθεΐ ... εὐκέτι ἐνεχώρει ... φοβεραὶ ἦσαν). Οι φύλακες αυτοί αναφέρονται επίσης στο έργο του Αισχύλου «Προμηθεὺς Δεσμώτης» και στη «Θεογονία» του Ησίοδου. Αξίζει να σημειωθεί πως το Κράτος και η Βία συμβολίζουν τις δυσκολίες και τα εμπόδια που πρέπει να υπερπηδήσει ο άνθρωπος για να γίνει κάτοχος της πολιτικής αρετής, η οποία άλλωστε αποτελεί ανώτερη κατάκτηση και προϋποθέτει την οργάνωση των κοινωνιών και την ανάπτυξη πνευματικού πολιτισμού. Έτσι, η πολιτική τέχνη παραμένει προνόμιο των θεών, κυρίως του Δία, και αποτελεί στοιχείο εξουσίας απέναντι στους άλλους θεούς και στον κόσμο.

- B.3.** α. Σωστό
β. Σωστό
γ. Λάθος
δ. Σωστό
ε. Λάθος

- B.4.** είμαρμένη → μερίδιο
ἐξιέναι → εισιτήριο
ἔσχε → σχήμα
κλέπτει → κλεψύδρα
λαθών → λήθη

B.5. Ο μύθος του Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπου και των ανθρώπινων κοινωνιών είναι αυθεντικό κείμενο του ίδιου αλλά φαίνεται να αντλεί την έμπνευσή του και από τον Προμηθεά Δεσμώτη του Αισχύλου. Μάλιστα ο μύθος του Πρωταγόρα φαίνεται να συγγενεύει αρκετά με αυτόν του Αισχύλου.

Στο πρωτότυπο κείμενο ο Προμηθεάς εμφανίζεται ως ο ευεργέτης της ανθρωπότητας. Η «έντεχνος σοφία σύν πυρί», την οποία ο Τιτάνας χαρίζει στον άνθρωπο, είναι στοιχείο που του επιτρέπει να βγει από τον πρωτογονισμό και να μπει στην ιστορία και τον πολιτισμό, γεγονός που οδηγεί στην ανάπτυξη των τεχνικών δεξιοτήτων, την οργάνωση της εργασίας, την κατασκευαστική ικανότητα, την επινόηση συμβολικών συστημάτων επικοινωνίας, την καλλιέργεια της γης και την αγωγή.

Από την άλλη, στο παράλληλο κείμενο μετά τη γενική αναφορά στις έννοιες «τέχνες και τεχνάσματα», απαριθμούνται συγκεκριμένες τέχνες, που δόθηκαν στους ανθρώπους από τον Τιτάνα, όπως η ιατρική, η φαρμακευτική, η μαντική και η μεταλλουργία.

Στον Πρωταγόρα, ο σοφιστής παρουσιάζει την προσφορά του Προμηθεά μέσα από τη δική του οπτική γωνία, ενώ στο παράλληλο κείμενο είναι ο ίδιος ο Τιτάνας που προβάλλει τις ευεργεσίες του προς τον άνθρωπο.

Στον πλατωνικό «Πρωταγόρα» ο Προμηθέας είναι ο φιλόανθρωπος θεός που ανησυχεί και ενδιαφέρεται για την τύχη του ανθρώπινου γένους (άπορία οὐν σχόμενος). Με την πράξη του γίνεται αντιπρόσωπος της επιδέξιας και φιλόδοξης ανθρωπότητας που επιθυμεί να εξισωθεί προς τις θεϊκές δυνάμεις. Συμβολίζει επίσης το πέρασμα του ανθρώπου από το βιολογικό επίπεδο στο επίπεδο του έλλογου και νοήμονος όντος.

Ο Προμηθέας του Αισχύλου εμφανίζεται να μιλά και να παρουσιάζει τις «δωρεές» και το «έργο» του με τρόπο εγωκεντρικό. Χαρακτηριστικές είναι οι φράσεις: «τι τέχνες και τεχνάσματα σκαρφίστηκα», «να το έργο μου» και «όλες οι τέχνες οι ανθρώπινες είναι δωρεές του Προμηθέα», όπου ο Προμηθέας αναφέρεται στον εαυτό του σε τρίτο πρόσωπο. Αντιπροσωπεύει τη γνώση, τη σοφία και την εμπειρία. Αντιτασσόμενος στις άλογες και αυθαίρετες αποφάσεις του Δία εκφράζει και ενισχύει την ορθολογική πίστη ότι ο άνθρωπος μπορεί να κυριαρχήσει στη φύση και να καλυτερέψει τη ζωή του.

Τέλος, ο Πρωταγόρας στον μύθο του αναφέρεται στις ευεργεσίες του Προμηθέα στο πλαίσιο κοινωνιολογικών και ανθρωπολογικών προβληματισμών, ενώ στον Αισχύλο ο Τιτάνας απαριθμεί τις ευεργεσίες του για να δικαιολογήσει την πράξη του και να υπερασπίσει τον εαυτό του.

Γ.1. Εγώ όμως είμαι βέβαια απλός άνθρωπος (/ανειδίκευτος / άπειρος), ξέρω όμως ότι αφενός είναι πολύ καλό να διδάσκεται (κάποιος) το αγαθό από τη δική του (την προσωπική) φύση και στη συνέχεια απ' αυτούς που πραγματικά γνωρίζουν καλά κάποιο αγαθό περισσότερο απ' ότι από αυτούς που έχουν ως τέχνη να εξαπατούν. Ίσως, λοιπόν, δε μιλώ με επιτηδευμένες λέξεις (/σαν σοφιστής) · ούτε βέβαια επιδιώκω αυτό ·

Γ.2. Στο τελευταίο κεφάλαιο του «Κυνηγετικού» ο Ξενοφών καταφέρεται ενάντια στους σοφιστές και την διδασκαλία τους. Τους κατηγορεί ότι, ενώ ισχυρίζονται ότι οδηγούν τους νέους στην αρετή, στην ουσία κάνουν το αντίθετο, «άγουσι δ' έπί τούναντίον». Αιτιολογεί την άποψή του λέγοντας ότι κανείς νέος που ήταν μαθητής των σοφιστών δεν αποδείχθηκε ενάρετος, «άγαθός», όταν ενηλικιώθηκε, «άνδρα». Επίσης, ισχυρίζεται ότι οι γραπτές οδηγίες, «γράμματα», που δίνουν οι σοφιστές στους μαθητές τους μιλούν για μάταια πράγματα και στρέφουν τους νέους σε κενές απολαύσεις, «αί μεν ήδοναί κεναί», και όχι στην άσκηση της αρετής, «άρετή ούκ ένι». Επίσης, οι νέοι που επιθυμούν διακαώς να μάθουν κάτι από τους σοφιστές – δασκάλους τους, καταλήγουν να ασχολούνται με άχρηστα πράγματα και να εμποδίζονται από τα χρήσιμα, «έτέρων κωλύει χρησίμων». Τους μέμφεται και για την τάση που έχουν αυτοί να ασχολούνται στα γραπτά τους με τις λέξεις και τις πομπώδεις εκφράσεις και να μην δίνουν σημασία στο περιεχόμενο, στο να διδάξουν, δηλαδή, τους νέους με κατανοητό και ρεαλιστικό τρόπο για το πώς θα αποκτήσουν την αρετή. Τους αποκαλεί εμμέσως ψεύτες, ανθρώπους που εξαπατούν, «υπό τών

ἐξαπατᾶν τέχνην ἔχόντων», που ασχολούνται με το «φαίνεσθαι» χρησιμοποιώντας επιτηδευμένο λόγο, «τοῖς μὲν ὀνόμασιν σεσοφισμένως», και ὄχι με την διατύπωση ἀπόψεων σωστά διαμορφωμένων, «ὀρθῶς ἐγνωσμένα», που συντελοῦν στην εκμάθηση και ἀσκήση της αρετῆς, «ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ ἂν παιδεύσειε, γνῶμαι δέ, εἰ καλῶς ἔχοιεν».

Γ.3. α. ἄνδρα → ἄνδρας

γράμματα → γράμμα

ὄντιν' (α) → οὔστινας

ῶν → οὔ

β. ἐώρακαμεν → ἴδωμεν

ἐποίησαν → ποιήσωσι (ν)

παρέχονται → παρᾶσχωσι(ν)

Γ.4. α. Υπόθεση: εἰ ἔχοιεν (εἰ + Ευκτική).

Απόδοση: γνῶμαι δέ (ἂν παιδεύσειαν) (Δυνητική Ευκτική) *

Εἶδος: Απλή σκέψη του λέγοντος

Μετατροπή στο εἶδος του Προσδοκώμενου:

Υπόθεση: ἐάν, ἂν, ἦν ... ἔχωσιν (ἐάν, ἂν, ἦν + Υποτακτική)

Απόδοση: γνῶμαι δέ παιδεύσουσι(ν) (Οριστική Μέλλοντα)

(ή ἂν παιδεύσειαν · μελλοντική έκφραση)

β. πολλά αὐτοῖς γέγραπται: Παθητική σύνταξη (τονίζεται η πράξη, η ενέργεια του Υποκειμένου) και Αττική σύνταξη.

Μετατροπή σε ενεργητική σύνταξη: οὔτοι (αὐτοί) πολλά γεγράφασι(ν).

* **Σημείωση:** Κατά τη γνώμη μας, η ἀπόδοση που δίνεται ἀπό κάποιους «ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ ἂν παιδεύσειε» δεν εἶναι νοηματικά σωστή, αφού με βάση την υπόθεση, η ἀπόδοση βρίσκεται στο «γνῶμαι δέ (παιδεύσειαν ἂν)». Μετάφραση: γιατί βέβαια οι λέξεις μὲν δεν μπορούν να εκπαιδεύσουν, οι ἀπόψεις ὁμως, αν ἦταν σωστές, (θα εκπαιδεύαν / ή θα μπορούσαν να εκπαιδεύσουν).